

Ключевые слова: синкретизм, разноранговый синкретизм, репрезентанты оппозиции «простое предложение // сложное предложение», общесубъектные целевые конструкции, периферия простого предложения, периферия сложного предложения, промежуточное звено.

Summary. Shytyk L. V. Multi-grade syncretism of the common subjective purpose oriented units

The article is devoted to the investigation of the common subjective purpose oriented units as representants of the multi-grade syncretism in the orbit of the opposition «simple sentence // complex sentence». The author analyses specificity of infinitive purpose oriented structures, explains logicity of their characteristics as syncretic formations, finds out the degree of differential features of simple and complex sentences in the structures. The author selects and describes the factors that determine the location of the structures in the area of transition: common subjectivism // multi-subjectivism, prevalence // non-prevalence of the infinitive structures, presence // absence of dative subject at the infinitive, obligatory // optional conjunction. Periphery of the simple sentence, periphery of the complex sentence and intermediate link, represented by structures with the same degree of differential features of both types of sentences are differentiated.

Key words: syncretism, multi-grade syncretism, the representants of the opposition «simple sentence // complex sentence», the common subjective purpose oriented units, periphery of the simple sentence, periphery of the complex sentence, intermediate link.

УДК 811.161.2'

Т. В. Щербина

**ОБСТАВИННІ АДВЕРБІАТИВИ
В ГОВІРКАХ СЕРЕДНЬОНАДДНІПРЯНСЬКО-СТЕПОВОГО ПОРУБІЖЖЯ**

У статті проаналізовано семантику й структуру обставинних прислівників у говірках середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя, досліджено особливості їхнього функціонування, указано на специфіку формального вираження. Увагу зацентовано на первинних займенникових прислівниках, їхніх дериватах та вторинних утвореннях, що постали внаслідок адвербіалізації відмінкових форм самотійних частин мови. Докладний аналіз частотності вживання обставинних прислівників у діалектних текстах (розглянуто 350 лексем) показав, що в говірках середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя найпоширеніші темпоральні прислівники й прислівники місця, рідковживані прислівники мети, а прислівників причини, які в літературній мові становлять кількісно обмежену групу слів, у засвідчених діалектних текстах не виявлено зовсім. Прислівникова система досліджуваного континууму є закономірним результатом давніших процесів розвитку мови, відтворює характерні риси говірок середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя (функціонування лексичних і семантичних регіоналізмів, різних словотвірних і фонетичних варіантів адвербіативів, зміни в семантичній структурі лексем) та репрезентує наслідки сьогоденної діалектно-літературної взаємодії у вигляді найновіших лексичних нашіарувань.

Ключові слова: адвербіативи, первинні займенникові прислівники, вторинні прислівники, регіоналізми, середньонаддніпрянсько-степове порубіжжя.

Постановка проблеми. Проблеми функціонування діалектних морфологічних явищ є одними з актуальних в українському мовознавстві. Належного висвітлення потребує й прислівникова система, зокрема специфіка функціонування, історія формування, тенденції розвитку адвербіативів в усіх говорах української мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій і визначення раніше не вивчених частин проблеми. У вітчизняній мовознавчій літературі відомі дослідження сучасного стану та історичного розвитку прислівників. Історію формування й становлення адвербіальної системи ґрунтовно проаналізовано В. Німчуком [13], розвиток системи прислівника української мови представлено в дослідженнях І. Чаплі [18], Г. Ярун [19]. Історію формування окремих лексико-семантичних класів прислівників і їх творення досліджено в дисертаціях М. Вербового (способу дії) [4] та П. Білоусенка (часу) [2], І. Даценка (прислівники місця) [7]. У діахронному плані прислівниковий словотвір розглянуто в працях С. Бевзенка [1], Т. Назарової [12], І. Ощипко [14], Л. Гумецької [6], С. Самійленка [16], І. Уздиган [17] та ін.

У колі наукових зацікавлень перебуває й діалектна адвербіальна система. Функціонування прислівників у говорах південно-західного наріччя представлено в працях М. Леонової [9], К. Лук'янюк [11] (буковинські говірки), О. Брошняк (Пискач) [3], О. Захарків [8], П. Лизанця [10], В. Німчука [13] (закарпатські говірки). Адвербіальну систему поліських говірок проаналізовано Н. Прилипка [15], Ю. Громиком [5].

Попри наявність в україністиці спеціальних праць і невеликих розвідок, ґрунтовного дослідження прислівникової системи все ж немає. Зокрема не були об'єктом докладного вивчення прислівники в говірках середньонадніпряньсько-степового порубіжжя, що й зумовлює новизну й актуальність нашої статті. Актуалізує роботу й ареал дослідження, поширення мовних явищ у якому зумовлене перехрещенням різнодіалектних міграційних потоків на зазначеній території. Сучасні лінгвальні особливості названого діалектного масиву, можливо, пов'язані з контактуванням старожитнього середньонадніпряньського та більш пізнього новоствореного степового говорів, останній із яких виник у результаті переміщення на південь середньонадніпряньського населення та дозаселення території вихідцями з інших регіонів України.

Метою нашого дослідження є аналіз структури, семантики й специфіки функціонування обставинних прислівників у говірках середньонадніпряньсько-степового порубіжжя. Матеріал вивчення становлять діалектні тексти, записані в 99 говірках південної Черкащини й північної Кіровоградщини і представлені у вигляді електронної фонотеки на компакт-дисках. Це дало змогу максимально виявити особливості діалектних явищ, зокрема простежити специфіку семантики, формальної структури й особливості функціонування адвербіативів у зв'язному мовленні. Нашу увагу зацентровано на первинних займенникових прислівниках, їхніх дериватах та вторинних утвореннях, що постали внаслідок адвербіалізації відмінкових форм самостійних частин мови. Прийменниково-відмінкові конструкції з обставинним значенням (*на один факсон, ни було в зав'єт'ї, одве'зла на Кубан' і под.*) не були об'єктом вивчення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Докладний аналіз частотності вживання обставинних прислівників у діалектних текстах (розглянуто 350 лексем) показав, що в говірках середньонадніпряньсько-степового порубіжжя найпоширеніші темпоральні прислівники (47,3%) й прислівники місця (39,6%), рідковживані прислівники мети (13,14%), а прислівників причини, які в літературній мові становлять кількісно обмежену групу слів, у досліджуваних говірках не виявлено зовсім. Можливо, це пов'язано зі специфікою діалектних текстів, у яких інформанти зосереджують увагу на часі й просторі протікання дії передовсім не як мовних категоріях, а як формах існування реального світу. У тематично різнопланових зв'язних текстах відтворено цілісну картину сприйняття навколишнього середовища діалектоносіями, які, розповідаючи про домашнє господарство, різні види господарської діяльності, ремесла, акцентують на способах виконання тієї чи тієї дії, при цьому не встановлюючи причинно-наслідкових відношень, що й пояснює відсутність у мовленні прислівників причини.

Прислівники часу, які позначають різні часткові темпоральні значення прояву процесуальних і не процесуальних ознак, становлять значну частину адвербіальної системи говірок середньонадніпряньсько-степового порубіжжя. Залежно від проміжків часу, які вони позначають, темпоральні прислівники традиційно поділяють на кілька груп: зі значенням часу, у який відбувається дія або стан; із семантикою періодичності дії або стану; зі значенням початкової межі або стану й прислівники, що позначають кінцеву часову межу дії або стану.

У досліджуваних говірках прислівники на позначення часу протікання дії об'єднуються в кілька мікрогруп. Так, засвідчено прислівники, що стосуються частин доби. Компонентом цих лексем є відмінкові форми іменників *день, ніч, ранок, вечір* або ж їхні деривати в різних фонетичних варіантах: *вден', дн'ом* (Тр), *рано* (увесь ареал), *увечер'ї* (Гл), *вечир'ї* (НО), *увечер'ї* (ВВ, Шп), *увечир'ї* (СБ), *навечір'ї* (Івц), *ночу // вноч'ї* (Жр, Лб, Тр). Зафіксовано лексеми на позначення менших частин доби, зокрема сему 'дуже рано' репрезентують

номени *в|досв`іта // уд|досв`іта* (Тр, Жр, Кпт, Лб, Сб), *д|досв`ітком* (Тр, Трл, НВ, ВВ); сема 'у вечірній час, коли починає темніти' представлена фонетичними і словотвірними варіантами *с`мерком* (Лб), *п`рисмерком* (Тр, Кпт, НО), *п`рисмирком* (Жр, Ст, Мт).

Окрему мікрогрупу становлять прислівники зі значенням часової координації в межах одного-кількох днів. Сему 'у цей день' представлено лексемами, утвореними від форми знах. відмінка іменника *день* < **дьнь* у поєднанні зі вказівним займенником *сь* < **сь* 'це?': *с`одн`і* (Жр), *с`одна // с`о|годн`а* (Тр, Лст), *с`о|годн`а* (Сб, Пчк, Мт). На позначення поняття 'наступного дня' засвідчено номен *завтра* (в усіх говірках середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя), *завтра // в`завтра* (ВВ); сему 'у попередній, минулий день' репрезентує в усьому досліджуваному ареалі лексема *в`чора*.

Мікрогрупа прислівників на позначення часу, пов'язаного з порами року, сформована адвербіалізованими формами оруд. відм. іменників часової семантики *літо, зима, весна, осінь* у різних фонетичних варіантах: *л`ітом, ос`ін`у* (увесь ареал), *зи|мою* (Лд, Пчк, Дбр), *з`імою* (Кпт, Жр, Тр, Лб, Сг, Трл, НВ, ВВ), *вис`ною* (Жр, Кпт, ВЯ, МЯ, Сб), *ви^ес`ною* (Блш, Жб, Мх, Рз).

Для позначення періодичності дії або стану в говірках середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя здебільшого використовують описові конструкції *ка(о)жний* (*ка(о)ждий*) *ден` (год)*, *ка(о)жне л`іто* і под., які не становлять об'єкт нашої розвідки. Спорадично засвідчено кілька прислівників із зазначеною семантикою: *шчод`н`а* (Блш), *вс`ігда* (См), *ус`ігда* (НО), *втїат`* (Глн), *нашчоден`а* (Глн): ... *по`том на к`ілочок по`в`ісив [сіряк] / з` його сте^нче / а то`д`і втїат` над`ївайє та йде порац`а; нашчоден`а обовїаз`ково варивс`а боршч //* (Глн).

Семантику початкової часової межі або стану в досліджуваному континуумі передають прислівники *ранше* (Глн), *ран`ше* (Тр), *ранче* (Пст, Жр, Лб, Дбр, Івц), *спочатку* (Рб, Кв, Стц), *звечора* (Жр), *спе^рва* (Глн), *втиред* (Остр), *по`переду* (Нр), *перше* (Кв), *одколи* (Бр): *вис`іл`а втиред у н`ого було* (Остр); *по`переду мама йде огл`анути / а то`д`і староста* (Нр); *перше йшов молодий до молодой / а по`том договоралис`а* (Кв); *одколи в мене д`іти / то це анг`іна* (Бр).

Мікрогрупу прислівників зі значенням кінцевої межі або дії представляють лексеми *по`том* (Тр, Жр, Сг, Кпт, Сб, Івц, Івн, ВВ, НВ), *припосл`едку* (Сб): *їа припосл`едку ни дуже багато поклала на к`нижку*.

Специфікою функціонування прислівників часу в говірках середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя є широкі потенційні можливості щодо утворення антонімічних і квазіантонімічних пар, часто в межах однієї говірки:

с`ічас – то`д`і: с`ічас плашч`і / а то`д`і бурки були (Тр); *с`ічас у нас кухвайки / а то`д`і са`чок називавс`а* (Івц);

с`ічас – ранче: с`ічас харашо / с`ічас комбайн / а ранче скир`туйім (Тр);

с`одн`і – ранче: ми с`одн`і биз шта`н`ів ни можим зл`ізти з кроват`і / а ранче ни ходили в шта`нах (Пст);

с`о|годн`а – то`д`і: с`о|годн`а п`есн`ів ни по`чуйиш / а то`д`і було (Сб);

зараз – то`д`і: зараз т`іло`гр`ейки / а то`д`і кар`сети (Івц); *зараз насок / а то`д`і очкур* (Пст);

зараз – то`д`і: це зараз зам`ісили та й п`ечем / а то`д`і о`це вишкребеш т`істо / та й зробиш (Тр);

тепер – то`д`і: називайут` те`пер / то`д`і ше ни називали (Бр); *то`д`і був гр`іх / а те`пер йак хот`ат` / так і називайут`* (Крсп);

то`д`і – с`о|годн`а: то`д`і з п`есн`ами / с`о|годн`а з брехн`ами (Сб);

то`д`і – те`перички: б`іднос`т` то`д`і / а те`перечки ни`ма (Ос);

колис` – те`пер: колис` старос`ти ходили / а те`пер ни йдут` (Птр);

ранче – те`пер: ранче та`ка шерс`т` була / те`пер та`койї шерс`т`и ни`ма (Трл).

Темпоральні адвербіативи в межах однієї й тієї ж говірки можуть вживатися в різних словотвірних (*те`пер // те^нперички* (Рзс), *по`том // по`томички* (Пг)) і фонетичних варіантах

(*ти'пер* // *те'пер* (Трл), *пот'ім* // *по'том* (Тр), *ранче* // *ранше* (НО), *те'перички* // *ти'перички* (Ос), *ти'перички* // *ти'перичка* (Сб), *зі'мою* // *з'і'мою* (Прг)).

Наступну групу лексем формують прислівники місця, що позначають просторову локалізацію дії або стану. У її межах виокремлюємо дві мікрогрупи. Першу з них утворюють адвербіативи на позначення фіксованої локалізації або стану в просторі. В усіх говірках засвідчено як первинні (*де*, *тут*, *там*, *куди*), так і адвербіалізовані похідні від форм оруд. відм. (*шл'ахом*, *дорогою*, *кругом*), род. відм. з прийменником і без нього (*спереду*, *зверху*, *дол'і*), прийменниково-відмінкові форми місц. відм. (*надвор'ї*, *посередин'ї*, *наспод'ї*). Здиференційованість у досліджуваному ареалі репрезентують займенникові прислівники, що представлені різними словотвірними й фонетичними різновидами: *отут* // *отут* (Дбр), *отут* (КК, Рз, Шп), *отут* (Плв, НО, ВВ), *отут* // *отутого* (Плв), *отут* // *тутечки* // *тутички* (Кв), *отутечка* (Смг); *там* // *отам* // *отам* // *отамого* (Смг, Жр, Лб, Плв): *отут* *мін'ї* *повстав'ав* *кусочки* *на* *п'їдошв'ї* / *а отутого* *приш'валос'а* (НО).

Другу мікрогрупу репрезентують прислівники, що позначають напрям дії чи руху. В усіх говірках середньонадніпряньсько-степового порубіжжя засвідчено первинні номени *с'уди*, *туди* та деривати, похідні від іменників чи прикметників: *в'гору*, *вл'право*, *вб'їк*, *до'дому*, *над'в'їр*. Варіативність у досліджуваному континуумі виявляє прислівник *зв'їдти* – *зв'їт'їл'а* (Кпт, Жр, Смг, Пст, Лб), *в'їд'їл'* (Но, ВВ, Нв, ВЯ, Шп, Сб), *в'їд'їл'а* (Лст), *в'їти* (Дбр): *в'їти* *гора* *й* *в'їти* / *а се'ло* *м'їж* *ними* (Дбр).

Як і темпоральні, прислівники місця в межах однієї й тієї ж говірки утворюють антонімічні чи квазіантонімічні пари:

с'уди – *туди*: *с'уди* *тестка* / *туди* *п'їдопл'їчка* (Лз);

отут – *с'уди*: / *отут* *п'їд* *пойд'сочок* / *туди* *розкл'ошоне* (Плв);

наспод'ї – *зверху*: *хустка* *наспод'ї* *біла* *з* *пац'орками* / *а* *зверху* *біла* *з* *бахро'мою* (Жр);

по'перед – *по'зад*: *наша* *хата* *по'перед* *була* / *а* *баба* *Йівга* *по'зад* *жила* (Жр);

спереду – *з'аду*: *половина* *спереду* / *а* *половина* *з'аду* (ВВ).

Засвідчено фонетичні варіанти прислівників місця: *з'ад'ї* // *з'аду* (НО), *спереду* // *сперед'ї* (НО), *з'їсподу* // *із'їсподу* (ВВ).

Прислівники мети в говірках середньонадніпряньсько-степового порубіжжя представлено невеликою кількістю найменувань. В усіх говірках фіксуємо *нашо* // *нашчо*, *на'рошне*, *сне'ц'ї'ал'но*; у говірці с. Ребедайлівка Кам'янського р-ну засвідчено лексему *нап'рибой*: *їак* *дру'гому* *пона'равилас'* / *то* *в'їн'їде* *нап'рибой* (Рб).

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, прислівникова система досліджуваного континууму є закономірним результатом давніших процесів розвитку мови, відтворює характерні риси говірок середньонадніпряньсько-степового порубіжжя (функціонування лексичних і семантичних регіоналізмів, різних словотвірних і фонетичних варіантів адвербіативів, зміни в семантичній структурі лексем) та репрезентує наслідки сьогоденної діалектно-літературної взаємодії у вигляді найновіших лексичних нашарувань.

Перспективу подальших наукових пошуків убачаємо в дослідженні адвербіальних прийменниково-відмінкових конструкцій іменників у говірках середньонадніпряньсько-степового порубіжжя.

Список умовних скорочень назв населених пунктів

БМ – Будо-Макиївка, ВЯ – Велика Яблунівка, Мк – Макиївка, МЯ – Мала Яблунівка, Пст – Пастирське, См – Самгородок, Тш – Ташлик Смілянського р-ну, Жр – Журавка, Кв – Кавунівка, Кр – Кримки, Лб – Лебедин, Лз – Лозоватка, Мт – Матусів, Сг – Сигнаївка, Сб – Соболівка, Ст – Станіславчик Шполянського р-ну; Кн – Княжа Звенигородського р-ну; Бл – Баландине, Жб – Жаботин, Кср – Косарі, Лзн – Лузанівка, Мх – Михайлівка, Рг – Райгород, Рб – Ребедайлівка, Рз – Розумівка, Тм – Тимошівка, Кам'янського р-ну; Ів – Іванівка, Пг – Погорільці, Рз – Розсошинці, Ст – Стецівка Чигиринського р-ну; Вк – Вікнине, Пч – Пальчик, Птр – Петраківка, Яр – Ярошівка Катеринопільського р-ну; Бл – Білашки, КК – Криві Коліна Тальнівського р-ну; Дбр – Доброводи, Дб – Дубова, Лд – Ладжинка, Ост – Острівець Уманського р-ну Черкаської обл.; Вш – Вільшанка, Клн – Калинівка, Км – Кам'яне, Кп – Копанки, Нд – Надлак, Нр – Нерубайка,

Пдв – Підвисоке, Ск – Скаліва, СХ – Скалівські Хутори Новоархангельського р-ну; Прг – Перегонівка Голованівського р-ну; Вх – Вільхове, Сн – Синьки Ульянівського р-ну; Бр – Бурти, Дібр – Дібрівка, Йс – Йосипівка, Кпт – Капітанівка, Крб – Коробчине, Лст – Листопадове, Мр – Мартоноша, Ос – Оситняжка, Пч – Панчеве, Пнк – Пенькіне, Тшк – Тишківка, Тр – Турія, Шп – Шпакове Новомиргородського р-ну; Крсп – Краснопілка, Пл – Палівка, Ус – Успенівка Маловисківського р-ну; ВВ – Вищі Верещаки, Івг – Івангород, Кт – Китайгород, НВ – Нижчі Верещаки, НО – Нова Осота, Пдл – Підлісне, Свр – Северинівка, Ств – Ставидла, Сс – Соснівка, Трл – Триліси, Хн – Хайнівка Олександрівського р-ну; Бл – Білецьківка, Гл – Глинськ, Пд – Подорожнє Світловодського р-ну; Дм – Дмитрівка, Івц – Іванківці, Крс – Красносілля, Цб – Цибулеве Знам'янського р-ну; Вщц – Вишневіці, Кмб – Камбурліївка, Кцв – Куцеволівка, Мр – Мар'ївка, Мл – Млинок Онуфрійівського р-ну; Ндг – Недогарки, Ол – Олександрівка, Прт – Протопопівка Олександрійського р-ну Кіровоградської обл.

Список використаної літератури

1. Бевзенко С. П. З історичних коментарів до українського словотвору. Прислівник / С. П. Бевзенко // Наукові записки Ужгородського державного університету. – Том 37. – Ужгород, 1959. – С. 21–40.
2. Белоусенко П. И. История и особенности образования наречий времени в украинском языке : автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Петр Иванович Белоусенко. – К., 1982. – 24 с.
3. Брошняк (Пискач) О. Д. Прислівники в українських говорах Закарпаття : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Ольга Дмитрівна Брошняк (Пискач). – Ужгород, 1996. – 23 с.
4. Вербовий М. В. Прислівники із суфіксами *-ма*, *-ми*, *-мо* в історії української мови / М. В. Вербовий // Мовознавство. – 1993. – № 4. – С. 42–45.
5. Громик Ю. В. Прислівники відзайменникового походження у західнополіських говірках української мови : автореф. дис. канд. филол. наук / Юрій Васильович Громик. – К., 1999. – 18 с.
6. Гумецька Л. О. Словотвір прислівників української актової мови XIV–XV ст. / Л. О. Гумецька // Українська мова і література в школі. – 1958. – № 6. – С. 19–26.
7. Даценко І. Б. Історія формування прислівників місця української мови : автореф. дис. канд. филол. наук / Ігор Борисович Даценко. – К., 2007. – 19 с.
8. Захарків О. П. Семантична структура прислівників часу в бойківських говірках / О. П. Захарків // Українська лексика в історичному та ареальному аспектах. – К. : Наук. думка, 1991. – С. 127–136.
9. Леонова М. В. Прислівники в буковинських говірках / М. В. Леонова // Питання історії і діалектології східнослов'янських мов. – Кн. 2. – Львів, 1961. – С. 92–102.
10. Лизанець П. М. Із словотвору говірок Затися Виноградівського району (прислівник) / П. М. Лизанець // Доповіді та повідомлення УЖДУ. – Серія історико-філологічна. – № 1. – Ужгород, 1957. – С. 83–95.
11. Лук'янюк К. М. Суфіксальний словотвір прислівників у буковинських говірках (Пряма суфіксація) / К. М. Лук'янюк // Тези доповідей XXI наукової сесії. Секція філологічних наук. – Чернівці, 1965. – С. 6–11.
12. Назарова Т. В. Про особливості творення прислівників місця і часу в українській мові / Т. В. Назарова. – Українська мова і література в школі. – 1958. – № 5. – С. 10–12.
13. Німчук В. В. Прислівник // Історія української мови. Морфологія / [ред. кол.: В. В. Німчук, А. П. Грищенко та ін.]. – К. : Наук. думка, 1978. – С. 342–412.
14. Німчук В. В. Словотвір прислівників іменникового (без прийменників) походження в закарпатських говірках / В. В. Німчук // Праці XII Республіканської діалектологічної наради. – К. : Наук. думка, 1971. – С. 263–273.
15. Ощипко І. Й. Семантико-словотвірна структура прислівників у південно-західних говорах / І. Й. Ощипко // Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі : XV Республіканська діалектологічна нарада : тези доповідей і повідомлень. – Житомир, 1983. – С. 161–163.
16. Прилипко Н. Архаїчні структури прислівників у поліських говорах / Н. Прилипко // Полісся : мова, культура, історія. – К. : Наук. думка, 1996. – С. 10–19.
17. Самійленко С. П. З історичних коментарів до української мови. Прислівник / С. П. Самійленко. – Українська мова і література в школі. – 1956. – № 6. – С. 10–12.
18. Уздыган И. М. Отадъективные наречия в украинском языке XVI–XVII вв. (Словообразовательная структура) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Иванна Михайловна Уздыган. – К., 1975. – 25 с.
19. Чапля І. К. Прислівники в українській мові / І. К. Чапля. – Харків : Вид-во Харк. ун-ту, 1960. – 123 с.
20. Ярун Г. М. Кореляція форми і змісту в розвитку української прислівникової системи. – К. : Наук. думка, 1993. – 110 с.

Надійшла до редакції 29.03.15

Прийнято до друку 4.05.15

Анотація. *Щербина Т. В. Обстоятельственные адвербиативы в говорах среднеподнепровско-степного пограничья*

В статье проанализированы семантика и структура обстоятельственных наречий в говорах среднеподнепровско-степного пограничья, исследованы особенности их функционирования,

представлена специфика формального выражения. Внимание акцентировано на первичных местоименных наречиях, их деривативах и вторичных образованиях, возникших в результате адвербиализации падежных форм самостоятельных частей речи. Подробный анализ частотности употребления обстоятельственных наречий в диалектных текстах (рассмотрено 350 лексем) показал, что в говорах среднеподнепровско-степного пограничья распространены темпоральные наречия и наречия места, редко употребляемые наречия цели, а наречий причины, которые в литературном языке составляют количественно ограниченную группу слов, в записанных диалектных текстах не обнаружено. Система наречий исследуемого континуума является закономерным результатом давних процессов развития языка, воспроизводит характерные черты говоров среднеподнепровско-степного пограничья (функционирование лексических и семантических регионализмов, различных словообразовательных и фонетических вариантов адвербиативов, изменения в семантической структуре лексем) и представляет последствия сегодняшнего диалектно-литературного взаимодействия в виде новейших лексических наслоений.

Ключевые слова: адвербиативы, первичные местоименные наречия, вторичные наречия, регионализм, среднеподнепровско-степное пограничье.

Summary. Shcherbina T. V. Adverbial modifiers of time in the dialects of mid-upper-Dnieper and Steppe border

The semantics and adverbial modifiers of time in the dialects of mid-upper-Dnieper and Steppe border are analyzed in the article, peculiarities of their functioning are researched, the specific character of their formal expression is indicated. The attention is focused on the primary pronoun adverbs, their derivatives and the secondary formation that appeared as a result of adverbialization of case forms of notional parts of speech. Detailed analysis of frequent use of adverbial modifiers of time in the dialect texts (analyzed 350 lexemes) revealed that temporal adverbs and adverbial modifiers of time are widespread in dialects of mid-upper-Dnieper and Steppe border, the adverbial modifiers of cause which are limited in the literary language in the analyzed texts are not entirely revealed. The adverbial system of the researched continuum is the logical result of the outer process of language development, it reproduces the peculiar features of mid-upper-Dnieper and Steppe border dialects (the functioning of lexical and semantic regionalisms, different word formative and phonetic variants of adverbs, changes in the semantic structure of lexemes) and represents results of modern dialect and literary interaction in forms of up-to-date lexical layers.

Key words: adverbs, primary pronoun adverbs, secondary adverbs, regionalisms, mid-upper-Dnieper and Steppe border.